

дення судово-експертних досліджень під час розслідування екологічних злочинів // Криміналістичний вісник. – 2010. – № 2 (14). – С. 81-87.

8. Руденко М.В. Використання досягнень науки і техніки у боротьбі з екологічними злочинами // Використання досягнень науки і техніки у боротьбі зі злочинністю. – Х., 1998. – С. 196-198.

9. Селиванов Н.А. Скоромников К.С. Расследование преступных загрязнений природной среды: Учеб. пособие. — М., 1994.

10. Сибірна Р.І., Сибірний А.В. Сучасні аспекти методики розслідування особливостей доказування екологічних злочинів // Науковий вісник Львів. юрид. ін-ту МВС України. – 2004. – № 3. – С. 68-73.

11. Фефилатьев А.В. Расследование экологических преступлений // Криминалистика: Учебник / Под ред. А.Ф. Волынского. – М., 1999. – С. 562-581.

12. Експертизи у судовій практиці: Наук.-практ. посіб. / За ред. В.Г. Гончаренка. – К., 2010.

Надійшла до редакції 07.02.2012

ТАРАН О.В., кандидат юридичних наук
(Національна академія внутрішніх справ)

УДК 343.13

ПРИВОДИ І ПІДСТАВИ ДО ПОРУШЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ СПРАВИ ПРО ПОРУШЕННЯ ВИМОГ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ОХОРОНУ ПРАЦІ

Розглянуто приводи та підстави до порушення кримінальної справи про порушення вимог законодавства про охорону праці. На підставі аналізу слідчої практики визначено, які з них є найбільш розповсюдженими у практиці розслідування даного виду злочинів, та окреслено коло проблемних питань, що виникають при порушенні кримінальної справи.

Ключові слова: порушення кримінальної справи, приводи і підстави до порушення кримінальної справи, порушення вимог законодавства про охорону праці.

Рассматриваются поводы и основания для возбуждения уголовного дела о нарушении требований законодательства об охране труда. На основании анализа следственной практики определяется, какие из них являются наиболее распространенными в практике расследования данного вида преступлений, и очерчивается круг проблемных вопросов, возникающих во время возбуждения уголовного дела.

Ключевые слова: возбуждение уголовного дела, приводы и основания к возбуждению уголовного дела, нарушение требований законодательства об охране труда.

Article is devoted to consideration of drives and the grounds for criminal charges of violating the requirements of labor protection legislation. Based on analysis of the investigative practices that are determined from them are the most common practice in the investigation of these crimes, and outline a range of problematic issues that arise in a criminal case.

Keywords: criminal proceedings, drives and grounds for instituting criminal proceedings, violation of labor protection legislation.

Початковою стадією розслідування злочинів, пов'язаних з порушенням вимог законодавства про охорону праці, є порушення кримінальної справи. Тут встановлюються приводи і підстави до порушення кримінальної справи, у тому числі достатність даних, які вказують на ознаки злочину, їх юридична кваліфікація, обставини, що виключають порушення кримінальної справи.

Актом порушення кримінальної справи починається публічне кримінальне переслідування від імені держави у зв'язку із вчиненням злочинним діянням і створюються правові підстави для наступних процесуальних дій [1].

Незважаючи на те, що багато вчених, серед яких С.А. Альперт, О.В. Баулін, В.П. Бож'єв, П.С. Елькінд, М.В. Жогін, В.С. Зеленецький, Л.М. Лобойко, О.Р. Михайленко, М.М. Михеєнко, Д.П. Письменний, В.М. Савицький, З.Д. Смітєнко, М.С. Строгович, В.П. Шибіко, М.С. Шумило, Ф.Н. Фаткуллін, О.О. Чувильов, присвятили свої роботи проблемам порушення кримінальної справи, це питання залишається предметом розгляду та наукових дискусій дотепер. Слідчі, які розслідують злочини, пов'язані з порушенням вимог законодавства про охорону праці, не завжди своєчасно порушують кримінальні справи, а також іноді безпідставно відмовляють у їх порушенні. На думку автора, певною мірою це пояснюється недостатньою обізнаністю слідчих, особливо тих, що не мають досвіду розслідування даного виду злочинів,

про певні їх особливості, а незабезпеченістю сучасними криміналістичними рекомендаціями щодо методики їх розслідування. На основі ознайомлення з працями раніше згаданих науковців, з існуючими методичними рекомендаціями розслідування даного виду злочинів, які розроблені Ш.К. Вахітовим, В.К. Глістіним, М.С. Грінбергом, С.А. Квелідзе, М.П. Яблоковим та ін. авторами, а також за результатами узагальнення слідчої практики ми пропонуємо визначити найбільш розповсюджені приводи і підстави до порушення кримінальної справи та особливості їх змісту з метою сприяння підвищенню ефективності розслідуванню даної категорії злочинів шляхом поглиблення та доповнення методики розслідування злочинів, пов'язаних з порушенням вимог законодавства про охорону праці.

Кримінальні справи порушуються за наявності приводів і підстав, які передбачені кримінально-процесуальним законом. За ст. 94 КПК України ними є:

- 1) заяви або повідомлення підприємств, установ, організацій, посадових осіб, представників влади, громадськості або окремих громадян;
- 2) повідомлення представників влади, громадськості або окремих громадян, які затримали підозрювану особу на місці вчинення злочину або з речовим доказом;
- 3) явка з повинною;
- 4) повідомлення, опубліковані в пресі;
- 5) безпосереднє виявлення органом дізнання, слідчим, прокурором або судом ознак злочину [2].

Дослідження слідчої практики показало, що злочинним порушенням вимог законодавства про охорону праці притаманні певні особливості, які мають вплив на формування початкової інформації про злочин. Це пов'язане з тим, що травматичні події трапляються під час виробничої діяльності на підприємстві, яке є об'єктом із обмеженим доступом. Тому про нещасний випадок насамперед стає відомо особам, які були свідками травматичної події, потерпілому та службовим особам, до обов'язків яких належить реагування на такі випадки. Цим пояснюється відсутність фактів порушення кримінальних справ, наприклад, через з'явлення з повинною, повідомлення представників влади, громадськості або окремих громадян, які затримали підозрювану особу на місці вчинення злочину або з речовим доказом, повідомлення, опубліковані в пресі (за матеріалами кримінальних справ, які вивчались у ході дослідження).

Узагальнення практики розслідування справ досліджуваної категорії дозволяє дійти висновку, що причинами до порушення кримінальної справи про порушення вимог законодавства про охорону праці, як правило, є:

1. Матеріали розслідування нещасного випадку на виробництві.

У своїй більшості це зброшурований комплект документів про обставини та причини нещасного випадку, який оформлюється за результатами розслідування у відповідності до вимог нормативно-правових документів.

На вимогу законодавства розслідування провадиться у разі раптового погіршення стану здоров'я працівника або особи, яка забезпечує себе роботою самостійно, отримання ним поранення, травми, у тому числі внаслідок тілесних ушкоджень, нанесених іншою особою, гострого професійного захворювання та гострого професійного та іншого отруєнь, отримання теплового удару, опіку, обмороження, у випадку утоплення, ураження електричним струмом, блискавкою та іонізуючим випромінюванням, отримання інших ушкоджень внаслідок аварії, пожежі, стихійного лиха (землетрусу, зсуву, повені, урагану і т. ін.), контакту з представниками тваринного і рослинного світу, які призвели до втрати працівником працездатності на один робочий день або більше або до необхідності переведення його на іншу (більш легку) роботу не менше ніж на один робочий день, у випадку зникнення працівника під час виконання ним трудових обов'язків, а також у випадку смерті працівника на підприємстві. Про кожен такий випадок сам потерпілий або працівник, який його виявив, або свідок нещасного випадку повинен негайно повідомити безпосереднього керівника робіт або іншу відповідальну (уповноважену) особу підприємства [3].

У разі настання нещасного випадку уповноважені органи зобов'язані провести його технічне розслідування – встановити та документально зафіксувати обставини і причини нещасного випадку, визначити відповідальних осіб, опитати їх та розробити заходи щодо подальшого запобігання аналогічним подіям.

Вивчення кримінальних справ, порушених за матеріалами відомчих розслідувань, засвідчило, що у більшості випадків для цього були достатні підстави. Це пов'язано з тим, що орга-

ни, які проводять розслідування, є компетентними у розмежуванні адміністративної та кримінальної відповідальності за порушення вимог законодавства про охорону праці, що, у свою чергу, допомагає слідчому уникнути безпідставного порушення кримінальної справи за фактами, що належать до сфери адміністративної відповідальності.

2. Повідомлення від адміністрації підприємства, органів внутрішніх справ, медичних закладів про травматичну подію.

Порушення кримінальної справи за злочин, передбачений ст. 271 КК України, належить до компетенції органів прокуратури, але як засвідчили результати дослідження, безпосередньо до органів прокуратури повідомлення про нещасний випадок надходить не у всіх випадках. Розповсюдженою є практика, коли роботодавець надсилає повідомлення до органів внутрішніх справ, а останні сповіщають органи прокуратури про подію.

Також були виявлені випадки, коли органи прокуратури відклали реєстрацію повідомлення про нещасний випадок до отримання матеріалів їх перевірки органами внутрішніх справ або до закінчення технічного розслідування нещасного випадку на виробництві.

На практиці це призводить до зниження оперативності реагування на повідомлення про нещасний випадок, адже факт отримання повідомлення про злочинне порушення вимог законодавства про охорону праці до одержання матеріалів технічного розслідування нещасного випадку не є підставою для відкладання рішення про порушення кримінальної справи. Отже, залежно від конкретних обставин справи, у випадках, коли повідомлення містить достатні дані, що вказують на ознаки злочину, слідчий повинен порушити кримінальну справу не чекаючи матеріалів технічного розслідування нещасного випадку. Якщо ж отримана інформація про травматичну подію вказує лише на можливість злочинного порушення вимог законодавства про охорону праці, а матеріали технічного розслідування ще не надійшли, слідчий може зібрати дані, яких не вистачає, у ході перевірки, яку потрібно провести паралельно з таким розслідуванням [4, с. 13]. До вирішення питання про порушення кримінальної справи слідчий збирає (отримує, концентрує) інформацію про подію та опрацьовує її: перевіряє реальність існування, об'єктивність повідомлених фактів, встановлює в них ознаки злочину, оцінює достатність зібраної інформації та ін.

3. Заява потерпілого або його родичів про нещасний випадок.

Такі матеріали найчастіше містять інформацію про факт порушення вимог законодавства про охорону праці на конкретному підприємстві, а також про осіб, відповідальних за подію (здебільшого це характерно для малих приватних підприємств, де частіше за все роботодавець намагається уникнути проведення розслідування нещасного випадку).

За наявності достатніх підстав слідчий ухвалює одне з процесуальних рішень: порушити кримінальну справу або відмовити в її порушенні.

На сьогодні практика порушення кримінальних справ про порушення вимог законодавства про охорону праці є нечисленною; крім того, об'єктивно існує велика кількість фактів несвоєчасного порушення кримінальної справи, і хоча, згідно зі статистичними даними, у більшості випадків кримінальні справи порушуються у строк до трьох діб, на практиці реєстрація заяв про злочин часто просто відкладається з метою дотримання строків. Таким чином, у результаті несвоєчасного порушення кримінальної справи втрачаються сліди злочину, змінюється обстановка, ускладнюється пошук свідків, збільшується ризик протидії розслідуванню з боку зацікавлених осіб.

Ознайомлення зі статистичними даними Департаменту інформаційних технологій МВС України про кількість порушених кримінальних справ та матеріалів, за якими відмовлено у порушенні кримінальної справи, показало, що майже у 90 % нещасних випадків на виробництві було винесено постанову про відмову в порушенні кримінальної справи [5].

Результати дослідження слідчої практики продемонстрували, що за відсутності події і складу злочину такі постанови у переважній більшості виносяться, коли не встановлено причинний зв'язок між діянням та шкідливими наслідками або ж коли винним у настанні шкідливих наслідків визнано самого потерпілого, який допустив грубу необережність. Але не завжди такі висновки були своєчасними та обґрунтованими, що зумовлено непоодинокими випадками неякісної, поверхневої перевірки інформації про злочин, а також зволіканням із її проведенням, що, у свою чергу, негативно вплинуло на ухвалення рішення про порушення кримінальної справи у тих випадках, коли для її порушення були достатні підстави.

Підбиваючи підсумки, можна сказати, що багато в чому запорукою успішного розслідування

злочинних порушень вимог законодавства про охорону праці є своєчасне порушення кримінальної справи, адже саме завдяки цьому стає можливим ефективне виконання завдань розслідування. У той же час обґрунтоване рішення про відмову в порушенні кримінальної справи є гарантією того, що до кримінальної відповідальності не буде притягнуто особу, непричетну до вчинення злочину. Тому у всіх випадках має бути поведене повне, всебічне та об'єктивне дослідження обставин справи, що унеможливить ухвалення необґрунтованих рішень у кримінальній справі та сприятиме підвищенню ефективності розслідування даного виду злочинів.

Список використаної літератури:

1. Криминалистика: Учебник / Отв. ред. Н.М. Яблоков. – 2-е изд., перераб. и доп. – М., 2001.
2. Науково-практичний коментар до Кримінально-процесуального кодексу України. – К., 2005.
3. Деякі питання розслідування та ведення обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві: Постанова Кабінету Міністрів України від 25 серпня 2004 р. № 1112 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1112-2004-%EF>.
4. Кучерков И.А. Расследование преступных нарушений правил безопасности при проведении строительных работ: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. – М., 2003.
5. Статистичні дані Міністерства внутрішніх справ України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/519179;jsessionid=D54E73F907AE3818A1562FC3711242BC>.

Надійшла до редакції 23.12.2011

АРУШАНЯН К.К., аспірант
(Національна академія прокуратури України)

УДК 343.15

ЗАСУДЖЕНИЙ ЯК СУБ'ЄКТ СТАДІЇ ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ

Досліджено питання кримінально-процесуального статусу засудженого. На основі проведеного аналізу відповідних теоретичних і нормативних положень надано пропозиції щодо забезпечення прав та законних інтересів засудженого, удосконалення провадження з виконання судових рішень в цілому.

Ключові слова: засуджений, виконання судових рішень, кримінальний процес, стадії судочинства.

Исследуются вопросы уголовно-процессуального статуса осужденного. На основе проведенного анализа соответствующих теоретических и нормативных положений даны предложения касательно обеспечения прав и законных интересов осужденного, усовершенствования производства по исполнению судебных решений в целом.

Ключевые слова: осужденный, исполнение судебных решений, уголовный процесс, стадии судопроизводства.

The article investigated the problems of criminal procedural status of the convicted. Based on the analysis of theoretical and regulations submitted proposals to ensure the rights and interests of the convicted, improvement of the proceeding of the enforcement of judgments in general.

Key words: Convicted, Enforcement of Judgments, Criminal Process, Stage of criminal proceeding.

На сучасному етапі демократичних перетворень в Україні важливого значення набувають гарантії забезпечення прав та законних інтересів учасників кримінального судочинства, серед яких засуджений займає особливе місце. Його інтереси в першу чергу і безпосередньо зачіпаються на стадії виконання судових рішень. Чинне законодавство наділяє засудженого правом звертатися в суд із клопотанням щодо окремих питань, давати пояснення, подавати документи, оскаржувати постанови суду, користуватися допомогою захисника. Проте законодавством не передбачені гарантії реалізації таких прав засудженого, як знайомитися з поданими до суду матеріалами, брати участь у їх розгляді, заявляти клопотання та відводи, а згідно з ч. 2 ст. 411 Кримінально-процесуального кодексу України рішення про участь засудженого в судовому засіданні приймає суд.

Дослідженню питань, що стосуються стадії виконання судових рішень, присвятили свої праці такі вчені, як В. Н. Бібіло, В. Т. Маляренко, С. А. Матвієнко, А. І. Міненко,

